

ANARCHIE EN HAAR BETEKENIS

Anarchie wordt wel eens verkeerd bekeken. Er zijn heel veel mensen die bij dat woord onmiddellijk alleen maar denken aan geweld, bomaanslagen, gangsterisme e.d.. Dat is natuurlijk kolder.

Anarchie moet u in de eerste plaats zien als een verwerping van alle systemen die op rangorde zijn gebaseerd. Alle verschijnselen, die de anarchie in de loop der tijden hebben gekenmerkt, zijn eigenlijk te wijten aan het onvermogen van de mens om zich op een prettiger manier te verzetten tegen de dominantie van bepaalde, vaak zeer beperkte groepen.

Er is een hele geschiedenis aan verbonden, dat weet u waarschijnlijk ook. Ik denk, dat als wij de beginselen van de anarchie helemaal nagaan, wij terecht komen in het begin van de industriële revolutie in voornamelijk Spanje en Zuid-Frankrijk. Daar zijn de mensen altijd wat heter gebakerd. De historie op zichzelf heeft in deze tijd eigenlijk maar weinig betekenis. Je kunt er natuurlijk over gaan praten en vragen wat Bakoenin (revolutionair, anarchist) ervan heeft gezegd. Als u dat wilt weten, dan is daar literatuur genoeg over. De betekenis van anarchie in deze tijd lijkt mij van meer belang.

Ik heb niet de bedoeling hier bestaande instellingen, instanties e.d. zonder meer aan te vallen. Dat heeft geen zin in dit verband. Maar ik zal toch wel bepaalde punten moeten noemen waardoor duidelijk wordt hoe mensen eigenlijk tot een soort nihilisme komen. Stel u de positie voor van de gewone man. Eigenlijk heeft hij weinig te zeggen. Hij kan niet leven zoals hij zelf wil, dat maken anderen voor hem uit. Als het de burgemeester niet is, dan is het de pastoor. En als die twee hem met rust laten, dan is daar nog altijd zijn baas en de gehele omgeving die hem proberen duidelijk te maken wat netjes is en wat niet.

Er is een complete picking order. Je kunt het niet anders zeggen. Van boven wordt naar beneden getrapt en als je nu maar van beneden naar boven buigt, dan ben je braaf. Wil je je niet laten trappen, dan deug je niet. Ga je daar tegen in verzet en zeg je dat een dergelijk systeem onaanvaardbaar is, dan ben je een nihilist, een terrorist, een anarchist en wat dies meer zij. Er is een tijd geweest dat het anarchisme inderdaad een betrekkelijk zinloos verzet was en in feite vaak een instrument was dat werd gebruikt door de geheime politie van bepaalde staten en groepen. Zoals het veroorzaken van de Eerste Wereldoorlog (de moordaanslag op Aartshertog Frans Ferdinand) mede werd voorbereid door een instantie van Frankrijk. Dat zoudt u niet geloven, maar het was toch werkelijk waar.

In de beginperiode waren die mensen vaak zonderlingen. Zij waren de machtelozen. Als ze probeerden zich te onttrekken aan de enorme dwang van de maatschappij, aan het getrapt worden en dan het recht krijgen naar beneden te trappen als je nog iemand onder je had, dan stonden ze meteen ook buiten de gemeenschap. Dat is een opvallend feit. Als je namelijk buiten de gemeenschap staat, dan heb je geen houvast meer. Er is geen rede meer, iedereen is je vijand. De enige die je vriend kan zijn is degene die net als jij buiten alles staat. Dan krijg je als vanzelf het verweer. Het verweer van anarchisten die banken hebben overvallen. Dat is zelfs al gebeurd vóór 1919. Je krijgt de bommengooiers die met explosies en allerlei vernielingen zich proberen te laten gelden. Ook dat heeft eigenlijk betrekkelijk weinig betekenis.

Je ziet hoe tegenwoordig terroristengroepen bestaan die je m.i. ook als anarchisten kunt aanduiden. Dat is in Italië het geval. Maar waar het werkelijk om gaat bij anarchie is juist het wegvallen van de picking order. Het wegvallen van een gezagsverhouding, die is gebaseerd op iets anders dan kundigheid die meteen gedemonstreerd moet worden. En dat is in deze tijd heel erg belangrijk. Als wij zien dat in Nederland al ongeveer 20 jaar wordt gezegd dat het huisvestingsprobleem bijna opgelost is, dan blijkt dat het nu erger is dan ooit te voren. En dat is het feitelijk. Ik kan mij voorstellen dat er mensen zijn die zeggen: ik heb in de bureaucratie en in alle ambtelijke regelingen helemaal geen vertrouwen meer. Dat zie ik niet meer zitten. Als ik dan ontdek dat degenen, die geld hebben en een paar projecten willen ontwikkelen,

kantoren willen bouwen hun gang kunnen gaan en dat er geen woningen komen, dan kom ik in verzet. Je hijst dan de zwarte vlag. Je bezet de Grote Keizer of een andere kleine woning.

Maatschappelijk gezien is dat niet erg aanvaardbaar. Het geeft nevenverschijnselen die ik evenmin aanvaardbaar vind. Ik geloof namelijk niet in de zin van volksoproeren die voornamelijk door minderjarigen worden uitgevoerd. Maar één ding is er wel gebeurd: op die manier wordt de menigte wakker. Geloof mij, indien het geweld meer binnen de perken was gebleven, dan zou de sympathie juist voor deze mensen - of je ze nu krakers noemt of een andere naam geeft - veel groter zijn geweest. Het is nodig dat we eindelijk deze rangorde zien doorbreken. En dat is begrijpelijk, want we gaan in de richting van Aquarius. Aquarius is broederschap. Aquarius is niet; ik ben meer dan jij, maar wij samen. Wij zullen zien hoe wij het samen kunnen doen. De betekenis van anarchie in deze tijd is eigenlijk dat ze de overleefde ordening gaat verstoren.

Ik stel het volgende: Als wij de huidige opzet zien van regeringen, dan blijkt dat wij te maken hebben met politici wier feitelijke zeggenschap en mogelijkheden zeer beperkt zijn en wier bijdragen tot het heil van het volk zeker niet in overeenstemming is met de beloning die ze ontvangen.

Ik stel: Praktisch alle maatregelen zijn in handen van heren die - verscholen in een of ander ministerie of ambtelijke instantie - de maatregelen uitdokteren waaraan het volk zich heeft te onderwerpen en waarvoor het bovendien moet betalen. Hierbij wordt niet uitgegaan van het belang van het volk als zodanig, maar van een zeer bepaalde visie die voortkomt uit een bepaalde stand, uit een bepaald denkbeeld ten aanzien van de functie van de gewone man en er steeds minder wordt nagedacht over het feit, dat een gewoon mens ook een mens is en niet alleen maar een factor in een berekening.

Ik stel; dat op gronden als deze de bewapening krankzinnig wordt opgevoerd en dat niemand bereid is de werkelijke consequenties te trekken. Als Nederland zich goed wil verdedigen, dan kan het alleen zeggen: Wij leggen in dit land 5 atoombommen neer. Op het ogenblik, dat een invaller een bepaalde grens overschrijdt, gaat de hele zaak de lucht in en jullie hebben niets. Dat durven de Nederlanders niet. Ze zijn voortdurend bezig tegen elkaar te praten. Of je nu kijkt naar de z.g. socialistische staten en landen of naar de z.g. kapitalistische staten en landen het komt eigenlijk op hetzelfde neer. Hier wordt de mens een beetje meer onderdrukt dan daar. Hier gaat het met repressieve tolerantie en daar gaat het met martelingen. Het feit blijft bestaan. Je komt niet aan het woord. Je bent machteloos.

De gewone mens wordt meer en meer gemaakt tot de factor in een vergelijking door degenen die denken over productiviteit, over winst en over macht. En dat kan niet. Je kunt niet blijven doorgaan niet de mens aan de ene kant alles voor te houden of te geven en hem aan de andere kant zijn mondigheid te ontnemen.

U leeft in Nederland buitengewoon goed. U heeft een van de beste sociale systemen van de wereld op het ogenblik. U krijgt ook alles wat u nodig heeft. Als het niet van de Sociale Dienst is, dan komt het wel van de WW, de AAW of de AOW. Maar met al die W'en bij elkaar komt u geen stap verder. U krijgt het dan wel, maar u heeft - en dat heeft u waarschijnlijk niet begrepen - uw hele leven wel zwaar daarvoor betaald. U krijgt al die dingen wel, maar dan moet u zich wel onderwerpen aan de regeltjes die wij gesteld hebben. Wij, die weten hoe het moet. Dan is er veel respect voor uw persoonlijke vrijheid. U heeft de vrijheid van het woord. Maar u moet natuurlijk niet de verkeerde woorden zeggen, anders kunt u alleen nog bij de Sociale Dienst terecht. Het klinkt vervelend als je het zo zegt, dat weet ik wel. Dit is toch een vrij land. Ja, is het wel zo vrij?

U leeft in een netwerk van geboden en verboden. Daarachter ligt nog een veel fijner rasterwerk van alles wat wel en niet aanvaardbaar is volgens de volksmond. Daar sta je nu. Je wordt je bewust van jezelf en je zoudt jezelf willen zijn. Je zoudt ook eens duidelijk willen maken dat je ook een mens bent, dat je kunt denken, kunt leven, dat je op je eigen manier wilt geloven of niet geloven. Is het dan de maatschappij? Neen. Als je dan hard bent, zeg je: Juist nu. Nu zal ik laten zien wat ik beteken. Ik wil over alle dingen praten, maar ik wil wel dat jullie eerst naar mijn argumenten luisteren, want die van jullie heb ik al tienduizend keer gehoord. En dan zit je eigenlijk al heel dicht bij het anarchisme, vind ik.

Dan zit je bij een denkwijze waarvan het systeem vernietigd moet worden. Niet omdat je een hekel hebt aan de mensen. Niet omdat je alles wat er gebeurt nu werkelijk helemaal verkeerd

vindt, maar doodgewoon omdat dat systeem een geheel is: een soort tang waarin je je menselijkheid verbrijzeld voelt. Dan kunt u zeggen: Wij zijn het er niet mee eens. Dan zeg ik: Dat is uw goed recht. Misschien dat u erg tevreden bent met de manier waarop u leeft, met de dingen die u heeft, met al datgene wat de gemeenschap u biedt en niet opziet tegen wat u daarvoor moet opbrengen. Dat is uw zaak.

Anarchisme is actueel. Want wat is er gebeurd? Men heeft aan de ene kant de jeugd steeds meer laten leren. Met andere woorden: kennis is niet meer het voorrecht van een zeer beperkte kaste. Men heeft de mensen aan een mate van welvaart gewend. Dat wil zeggen, dat ze niet voortdurend bezig moeten zijn met het verdienen van het dagelijks brood, maar tijd hebben om na te denken, om eisen te stellen aan het leven, om na te gaan wat zij zelf prettig vinden. En nu verandert de conjunctuur.

De conjunctuur verandert. Want als er iets is dat belangrijk is - en dat moeten we goed begrijpen - dan is het dat het bedrijfsleven winstgevend moet blijven. Dat betekent, dat Jansen, die altijd heeft meegesappeld al weet hij van wanten, nu ineens ziet dat hij in verhouding veel meer moet afgeven dan al die anderen. Hij ziet dat hij belasting betaalt waarvan bedrijven, die heus niet zo doelmatig worden geleid, in stand worden gehouden met vele miljoenen injecties vanwege de werkgelegenheid. Hij ziet hoe mensen, die een geloof verkondigen, alles doen om de vrijheid van anderen te beperken.

Neem b.v. de abortus. Ik ben helemaal niet voor abortus, maar ik geloof dat de mens het recht moet hebben om zelf beslissingen te nemen, ook als het deze zijn. Als je vindt dat het niet goed is, dan moet je de mensen ervan overtuigen dat het niet goed is, maar je moet het hun niet verbieden. Overtuigen mag. Je moogt hen niet proberen vast te leggen zodat ze geen kant meer uit kunnen. Dat heet dan christelijke naastenliefde. Dat heet democratische vrijheid. Kijk, dat zijn dingen waartegen heel veel mensen in verzet komen.

O, het is overdreven, ik weet het. Er zijn bepaalde vrouwenbewegingen die ongetwijfeld op hol zijn geslagen. Datzelfde kunnen we zeggen van de verschillende anarchistische en jonge rode groepen die in Nederland actief zijn, in andere landen trouwens ook. Zij zijn op hol geslagen. Maar waarom? Omdat ze anders geen kans krijgen. Omdat ze langzaam maar zeker zo ver zijn gedreven dat ze de werkelijkheid niet meer kunnen zien zoals de anderen; dat ze alleen nog maar hun eigen werkelijkheid zien, dat ze alleen nog maar bezig zijn met hun eigen gelijk en niet met dat van anderen. De werkelijkheid van de anarchie is zeker niet dat ze nieuw is; dat ze eigen is speciaal aan deze jaren. Het is eigen aan deze jaren zoals het vroeger ook is geweest in de tijd dat het socialisme opkwam, het coöperatief denken, toen de voorwaarden werden geschapen voor een algemeen verzet.

Verzet tegen instanties. Dat betekent ook verzet tegen vakbonden. Vakbonden, die maar even voor u de contracten afsluiten waaraan u zich maar heeft te houden. Dan mag u wel zeggen dat u het niet goed vindt, maar de meeste stemmen gelden en er zijn altijd wel een paar schreeuwers bij die de rest overtuigen en al die anderen die wel even uitmaken wat u kunt betalen en wat u niet kunt betalen, wat u wel moogt en wat u niet moogt. Die mensen zijn op het ogenblik juist ver genoeg met weten dat zij zich genomen voelen. Ze zijn echter met hun weten en erkennen niet zover dat ze een ander beeld kunnen bieden. Dat ze zeggen: Wij gaan dat doen. Het is toch duidelijk dat ze zeggen: Wij moeten in ieder geval de ordening zoals ze nu bestaat, aantasten. Wij moeten proberen om dat hele geval neer te halen. Wij moeten al die ijdele heren op hun hoge zetels nu eindelijk eens naar beneden halen totdat ze op de kruk zitten die het beeld is van hetgeen zij in onze ogen zijn.

Vindt u het zo gek dat de mensen zo denken? Als dan blijkt dat iemand op een gegeven ogenblik tegen je tekeer gaat, ach, zolang het blijft bij een knuppel, dan gooi je een steen terug. Maar als ze gaan schieten. Misschien hebben ze nog ergens een geweer. Dat is waarvoor ze in Polen zo bang zijn. In Polen zit er op het platteland nog heel wat van de wapenschat die men eens aan de Duitsers ontstolen heeft bij hun terugtocht en voor zichzelf heeft vergaard.

De burger is niet meer zo dat hij alles neemt. Hij wil de reden weten. Hij wil zijn visie geven. Hij wil niet dat men over hem beslist zonder dat hij op zijn minst genomen erin gekend is en kans heeft om ook zijn eigen ideeën uit te dragen. De nutteloze inspraakprocedures van deze tijd. Inspraakprocedures die absoluut geen zin hebben omdat men in wezen toch voortgaat

met de oude plannen en bestemmingen verder uit te werken. Alleen in kleine details misschien wel een beetje wil toegeven, maar helemaal geen begrip heeft voor de ernst en intensiteit waarmee mensen in bepaalde wijken waar alles gerenoveerd of nieuw gebouwd moet worden ingaan op zaken die voor hen van belang zijn. Die mensen vragen niet om ideale woningen. Zij vragen woningen die zij kunnen betalen.

Die mensen vragen niet naar de mogelijkheid om het verkeer zo goed mogelijk te laten doorstromen. Zij vragen om straten waar zij veilig kunnen wandelen. Natuurlijk, dat is ontzettend duur. Zij begrijpen dat wel: die inspraak is duur omdat de beslissingen steeds worden uitgesteld tot men tenslotte toch zijn ambtelijke zin heeft kunnen doorzetten. Maar als je dan ziet dat je met een dergelijke inspraak eigenlijk weinig of niets bereikt wat doe je dan? Nou, dan begin je aan blokkadetjes. In Den Haag gaat dat heel geciviliseerd. Zij maken de afzetting nog open voor een politiewagen als die er toevallig door moet. Zo vriendelijk zijn ze nog in Den Haag. In Amsterdam breken ze de straten op; een klein verschil. In wezen gaat het erom: wij willen meetellen, wij willen zijn.

En als dan de gemeenschap, zoals ze vertegenwoordigd wordt door de daarvoor officieel aangewezen instanties, haar macht, haar gezag, haar zeggenschap in gevaar ziet, dan zegt ze niet: Ik zal democratisch zijn en zien wat ik met hen samen kan doen. Zij zegt: Ik moet zorgen dat er nieuw gebouwd kan worden. Ook als dat kantoren zijn, is dat werk gelegenheid. Er moeten grote verkeerswegen komen, want de auto's moeten rijden. Als ze daaraan beginnen, dan zijn er mensen die zeggen: Als jullie zo beginnen, dan zal ik je helpen. Misschien is het dan beter om hier of daar eens een bommetje neer te leggen. Als er zoveel hoge ambtenaren zijn die geen geld kunnen missen, terwijl wij wel moeten betalen, zou het heel goed zijn om tenminste te zorgen dat hun gezin verder op weduwepensioen leeft, dat is veel goedkoper.

Dit is eigenlijk gemeen om het zo te stellen. Maar als je jezelf niet meer als mens beschouwd voelt, moet je dan de ander wel als mens zien? Even goed als de eenvoudige mensen heel vaak worden behandeld als factoren, als nummers en daardoor hun persoonlijkheid eigenlijk helemaal zien verdwijnen, zo is op een gegeven ogenblik ook niet meer de persoonlijkheid van de ambtenaar aanwezig. Dan is daar alleen maar de een of andere factor van de een of andere grote denkcomputer die regering heet. Als je die uitgang kunt vernietigen, dan beschadig je de computer. Die computer moet je kwijt.

Anarchisme is een systeem. Mensen willen graag iets zijn, maar ze willen ook zichzelf zijn. Mensen willen graag iets betekenen. Maar dan door datgene wat zij zelf betekenen en niet slechts door de een of andere functie die hun komt aanwaaien. Er is een hele theorie over, die ik buiten beschouwing laat. Indien we naar broederschap toe moeten, dan is er geen plaats voor een Europees Parlement en voor een ministerraad van de EEG, de beste boterleverancier van Rusland. Dan is er ook geen plaats meer voor al die ambtelijke zaken, al die restricties. Dan zeg je: Als je een ander doodrijdt, moet je daarvan de consequenties aanvaarden. Neem dan maar de verplichtingen over die de man heeft. Maar waarom zou je dan niet 160 km rijden? Als je denkt dat het kan, probeer het maar. Dan zeggen ze ook niet: Je bent verplicht om dit of dat te doen. Ze zeggen alleen maar: Dat zijn de beste regels, zie maar hoe je het doet. Want broederschap is samenwerking. Het is geen dwang, geen dwangpatroon. Het is niet: hij is meer waard dan ik. Het is doodgewoon een erkennen: als hij beter weet wat er moet gebeuren dan ik, zal ik mij daaraan houden. Maar als ik denk dat hij ongelijk heeft, dan ga ik een andere kant uit.

Anarchie is in feite het wegvallen van de rangorde. Nu hoor ik reeds de argumenten: Ja, maar dat kan toch niet. Er zijn toch altijd mensen die wijzer zijn dan anderen. Dat is waar, maar daar hoor je zo weinig van. Meestal hoor je van mensen die eigenwijzer zijn dan de anderen. Iemand moet toch de verantwoordelijkheid dragen. Waarom eigenlijk? Waarom zou niet een ieder verantwoordelijk moeten zijn voor zichzelf en voor zijn relatie met u de naaste? Wie zich realiseert wat er allemaal is gebeurd in de laatste tijd, die kan begrijpen waarom ik zeg: Die broederschap moet juist zonder instanties tot stand komen, zonder vast opgestelde belangengemeenschappen en vooral zonder een of ander zakelijk belang dat al het andere kan kopen en domineren.

Er zijn mensen die in deze welvaartstaat bijna verhongeren, omdat ze er niet voor willen uitkomen dat ze de centen niet hebben om eten te kopen. Dat is geen gekheid, dat bestaat. Er zijn mensen die dagenlang ziek in bed liggen en creperen in hun huizen omdat ze gewoon de

kans niet hebben om iemand te waarschuwen en omdat de burens eenvoudig verder gaan en zich niet eens afvragen: waar blijft deze of gene?

Er verdrinken mensen waar iedereen bij staat te kijken hoe het gebeurt en men zich afvraagt wanneer de politie komt, want die moet toch redden. Er begint een brand. Men wil de brandweer wel opbellen en gaat dan rustig wachten tot de brand zich verder uitbreidt. Men gaat niet naar binnen om te helpen of het moet je eigen huis zijn, dan probeer je te redden wat je kunt. Overal zijn toch instanties voor. Naastenliefde is niet nodig. Er zijn toch sociale raadslieden genoeg. De staat keert wel uit. Als iemand gebrek lijdt, dan kan hij toch wat krijgen. Waar hebben wij ons mee te bemoeien? De onderlinge aansprakelijkheid voor de mensen, het gevoel van verbondenheid, van samen zijn, het voor elkaar opkomen is weg.

Is dit niet een perfect geregelde maatschappij? De mensen komen steeds meer alleen te staan. De mensen zijn steeds meer geïsoleerd, ingevroren in de schijn van sociale zekerheid. In de diepvries gelegd totdat ze misschien een keer rendabel ontdooid kunnen worden. Dat is de wereld waarin het anarchisme op dit moment een nieuwe functie heeft: een functie van wakker maken. Dan mag iedereen op zijn achterpoten gaan staan, maar het is nodig. Denk niet dat ze machteloos zijn, dat ze alleen maar terroristen zijn.

O zeker, in een land als Italië waar de terreur van - wat men niet meer de Maffiosi mag noemen zo groot en sterk is, dat ze in feite nog steeds de gehele regering in haar macht heeft daar kun je de zaak niet zo gemakkelijk veranderen. Maar de mentaliteit verandert wel. De gewone mensen beginnen zelfs daar zich af te vragen: waarom zo en waarom niet anders?

Denk nu eens aan Amerika, aan de Vietnam-veteranen die daar in wezen het hele Pentagon met al zijn generaals in hun hemd hebben weten te zetten. O, ze zijn vervolgd door de FBI, de CIA. Er werden overal maatregelen tegen hen genomen. Maar ze hebben doorgezet en ze hebben iets bereikt. Soms hebben die mensen het ook met geweld gedaan.

Als we denken aan de emancipatie van de negers in de USA die zeker nog niet voltooid is, dan denkt u onwillekeurig aan de marsen en aan Dr. Martin Luther King, een groot man. Maar er zijn anderen geweest: de Zwarte Moslims, de Zwarte Panters. Er zijn hele wijken in brand gestoken en in vlammen opgegaan. Nu zult u zeggen: Dat was zinloze terreur. Gaat u eens kijken in dezelfde stad waarin een hele wijk werd geplunderd door wat men toen het gekleurde gepeupel noemde, daar heeft men op het ogenblik evenveel gekleurde politiefunctionarissen, in vergelijkbare rang zelfs, als blanke. En wonderlijk genoeg zitten er zelfs wethouders die gekleurd zijn; iets wat vroeger ondenkbaar was. Zij hebben zeker iets bereikt. Zeker, er is geweld gebruikt. Ook de anarchist zal geweld gebruiken. Het is jammer, maar we kunnen er niets aan doen. Maar het is misschien beter dat een kleine groep die zeer doelbewust werkt en die vertoningen van geweld organiseert, dan dat de massa losbreekt die geen doel meer heeft en daardoor niet alleen het schadelijke vernietigt maar ook zichzelf. Ik geloof, dat daar in deze tijd de betekenis ligt van anarchie. De opstand is niet tegen te houden. De vernieuwing komt.

Wat mij betreft mag Nederland onder Oranje het jaar 3000 ingaan, want heus jullie hebben het zo gek nog niet getroffen. Als je kijkt naar al degenen die in andere landen als president e.d. fungeren, dan zeg ik: Gezegend is koningin Beatrix. Al is het alleen maar omdat zij een fatsoenlijk mens is. En als ze bepaalde opvattingen heeft die niet altijd even juist zijn, dan is dat door haar opvoeding. Ze weet niet beter. Er moet toch iets veranderen. Nederland kan langzamerhand zeker niet een door computers geregeerd volkje worden waar een ieder als een nijvere mier rondsleept wat hem wordt opgedragen en wordt gevoed volgens het standaardrecept dat de computer voor die dag heeft uitgedokterd.

Er is een verzet nodig; een breken van die vaste belangengemeenschapjes. Een breken van de goede relaties die bepaalde zaken hebben. Denk maar aan wat zich in Den Haag heeft afgespeeld. Goede relaties met het ambtelijke apparaat maakten het mogelijk dat men bij de projectontwikkeling in Scheveningen heel wat andere dingen deed dan eigenlijk was beloofd en afgesproken en wat het volk wist. Dat kan allemaal. Wij hebben helemaal geen bezwaar. Per slot van rekening, wij zijn jongens onder ons en het volk zal later wel zien dat het toch wel aardig is. Daar moet een eind aan komen. Niet dat ik de projectontwikkelaar de kans misgun om paleizelijke kantoren te bouwen. En heus niet omdat ik denk, dat je anders goedkopere woningen sneller kunt neerzetten. Maar doodgewoon omdat de gewone mens weer wakker moet worden, weer zichzelf moet worden.

Je kunt van anarchisten veel zeggen, maar niet dat ze geen mensen zijn in hun eigen visie, in hun eigen streven, dat ze staan voor hetgeen zij verkondigen. Die mentaliteit heeft men, denk ik, nodig. Daarom geloof ik ook dat je in deze tijd, hoe je er verder ook over moge denken, het anarchisme niet zonder meer moogt verwerpen. Je moogt het bestrijden. Dat is je goed recht als je anders denkt, maar je moet het niet verwerpen. Niet afdoen als een waanzin. Want het is eenvoudig het enige dat in deze tijd richting kan geven aan de ontwikkeling naar persoonlijke vrijheid die onvermijdelijk is geworden. Dat zou ik als ik u was, toch allereerst overdenken.

De werkelijkheid van het anarchisme is, dat het hét resultaat, hét product is van een systeem met een ontzettend ingewikkelde en belangrijke picking order. De betekenis van de anarchie in deze tijd is, dat zij juist door haar verweer tegen gezagsverhoudingen langzaam maar zeker in staat zal kunnen zijn de verantwoordelijkheid weer daar terug te brengen waar ze behoort te zijn: bij elke mens afzonderlijk. Ik hoop, dat u dit zult willen overwegen. Als inleiding acht ik het voldoende.

DISCUSSIE

❖ *In, Nederland is er mijns inziens heel weinig anarchie. De rellen van enige betekenis vinden vrijwel uitsluitend plaats in Amsterdam en worden voornamelijk veroorzaakt door z.g. relschoppers. Het gaat dan met name om vechtlust en vernielzucht bot te vieren. Ons land kent, meen ik, een grote mate van democratie, ook in de politieke partijen. Men spreekt wel van een geleidelijke groei naar rijpheid.*

Dat laatste wil ik dan eventueel wel accepteren, mits we erbij zeggen dat die democratie op het ogenblik alleen nog maar een vrucht beginsel is. Wat u hier zegt, is ten dele waar. Als u zegt: Anarchisten in Nederland zijn niet zo talrijk, dan heeft u niet geheel ongelijk, omdat je een aantal van ongeveer 2000 op het gehele volk natuurlijk nooit een groot aantal kunt noemen. Als u zegt, dat relschoppers degenen zijn die zich laten mobiliseren in Amsterdam, dan heeft u ook gelijk. Maar laten wij niet vergeten dat de lieverdjes het vroeger ook deden al was het maar bij wijze van dauwtrappen brandjes stichtten. Als u nu zo argumenteert, dan zegt u eigenlijk: Met de Nederlanders valt het nog best mee.

Ik zou daar het volgende tegenover willen stellen: U kunt anarchistengroepen niet alleen aantreffen in Amsterdam, maar ook in Groningen, Enschede, Eindhoven. Er zijn nog wel meer plaatsen te noemen. Hier hebben we te maken met groepjes die toch zeker liggen tussen de 25 en 100. Dus de verbreiding is wat algemener dan u veronderstelt.

Dan uw opmerking over democratie. Nederland is geen democratisch volk. De Nederlanders zijn een volk dat over het algemeen zolang de kat uit de boom kijkt totdat hij in hun nek valt en zij zich dan beklagen over de krabbels. De Nederlander is niet zo snel geneigd om in opstand te komen, om in te grijpen, omdat hij altijd de hoop heeft dat een ander het wel zal doen. Maar dat de ontevredenheid overal toeneemt, dat is toch wel uit bepaalde zaken af te lezen. Ik noem hierbij het aantal oproerige bewegingen waarmee - meestal binnen gemeenten - groepen zich hebben verzet tegen de besluiten van de autoriteiten. Het aantal malen dat bepaalde acties eenvoudig afgedwongen zijn. De omvang, die bepaalde ongehoorzaamheidsacties konden aannemen. Ik denk b.v. aan Dodewaard. En dan wil ik het nog niet eens hebben over de verschillende acties die gevoerd zijn tegen b.v. autoverkeer, het zelf verkeersdrempeltjes maken e.d. Het neemt hand over hand toe. Dan blijkt steeds weer dat een ieder denkt vanuit zijn eigen standpunt. De Nederlander redeneert zo: Natuurlijk moeten er goede tehuizen zijn voor verslaafden. Wij moeten er echter niet teveel geld aan uitgeven. Het is hun eigen schuld. Die tehuizen moeten er wel zijn, maar niet in mijn straat en niet in mijn buurt. Hier heeft u de Nederlandse mentaliteit ten voeten uit. Iedereen is er voor dat er veel wordt gedaan voor de arme vreemdelingen. Maar waarom moeten nu die Vietnamezen nu toevallig naar Nederland komen? Waarom kunnen we die Surinamers niet terugtrappen? Wat dat betreft, zouden we de Surinamers wel willen ombouwen tot een soort fiets met terugtraprem. Dus wat dat betreft zijn wij niet zo erg democratisch, ook al lijkt het wel zo omdat de Nederlander veel te lang praat en veel te traag is met handelen.

Dan zegt u: In Nederland is er ook in de Partijen een goede democratie. Dat ligt er maar aan hoe je democratie omschrijft. Laten wij het Partijkarakter van Nederland ook even onder de

loep nemen, dan hebben we dat ook meteen gehad. De Partijen in Nederland bestaan uit in verhouding geringe groepen van leden waarvan slechts een beperkt aantal werkelijk politiek geïnteresseerd is. Het zijn de politiek geïnteresseerden in de Partijen die uitmaken wie er op de kieslijsten komen. Hierbij laten zij zich heel vaak leiden door hun voormannen die op hun beurt diegenen verkiesbaar stellen die zij het prettigst vinden. Met andere woorden: er is reeds een vertroebeling van het democratisch effect in de directe structuur van de Partij.

Als iemand in de Partij het ongelukkige geluk heeft om gekozen te worden, dan wordt van hem verwacht dat hij zich voegt naar de Partij discipline; m.a.w. hij mag niet vanuit zijn geweten reageren en spreken, maar hij moet dit doen vanuit de opzet die de Partij als juist beschouwt, ook als deze in strijd is met de verkiezingsbelofte die dezelfde Partij heeft gedaan. Dan worden er neuzen geteld. Wanneer de neuzen zijn geteld, is er een democratisch besluit genomen. Behalve natuurlijk, in die gevallen waarin de minister het besluit naast zich neerlegt. Wat dat betreft ligt er al een aardig stapeltje alleen maar van Van Agt. Als u dat democratie neemt, dan moet ik hier wel citeren wat een vriend van mij heeft gezegd. Hij formuleerde het aldus: Aangezien er in wezen sprake is van een elite die de z.g. politiek uitmaakt en die onderling - ongeacht het neuzen tellen - komt tot onderhandse afspraken, kan in feite worden gesproken van een elitaire dictatuur, die naar buiten toe alle verschijnselen van een schijndemocratie in zich heeft.

❖ *Elke democratie moet neuzen tellen. Dat kan niet anders. Een goede democratie bestaat uit minderheden. Dat gebeurt in Nederland meestal.*

Dat gebeurt in Nederland alleen dan, indien de minderheden een bepaalde Partij kunnen interesseren voor hun standpunt. En dat gebeurt gewoonlijk alleen, als deze Partij uit dit optreden meent politiek enige winst te kunnen halen. Maar waarom kan het niet anders? Waarom niet een referendum? Er zijn computers. In elke wijk een paar uitgangen en je bent klaar. Je kunt over elk belangrijk punt het volk laten stemmen. Dan zullen er besluiten worden genomen die politiek of economisch gezien misschien niet zo leuk zijn. Maar dan kunnen de mensen tenminste zelf bepalen in welke richting zij zich willen ontwikkelen en zullen zij door ervaring wijs geworden op den duur steeds betere besluiten kunnen nemen.

Het hele volk heeft dan stem en niet alleen maar een zeer kleine minderheid die zich beschouwt als vertegenwoordiger van een nog kleinere minderheid die dan vanuit eigen visie en standpunt eenvoudig bepaalt wat er moet gebeuren.

Ik ben het niet met u eens, als u zegt 'het kan niet anders'. Het kan wel anders, maar dat betekent een aantasting van de positie van de heersende kaste en daarom wil men het liever niet. Er zijn landen waar het referendum wel degelijk bestaat en zelfs vaak wordt gebruikt, ook in landen die technisch hoog ontwikkeld zijn. Denk aan Zwitserland. Onmogelijk is het dus niet, maar het wordt niet wenselijk geacht. En waarom? Omdat dan vaak een wat geestdrijverige of zweverige minderheid in het Parlement als meerderheid vertegenwoordigd niet meer in staat is haar eigen beperkte inzichten als enig, juiste wet op te leggen aan de menigte die deze in zich als onjuist en zelfs onrechtvaardig ervaart.

❖ *Maar er zijn toch genoeg mensen die graag geleid willen worden, die zelf niet de verantwoordelijkheid willen hebben.*

Als zij die verantwoordelijkheid niet willen nemen, dan behoeven ze niet te stemmen. Dan worden ze vanzelf geleid door de anderen die wel voldoende interesse hebben.

❖ *??? (Relaas niet te volgen.)*

Ik ben er niet van overtuigd dat u door een volksreferendum altijd de beste beslissingen zult krijgen. Maar daar staat één ding tegenover dat men in de politiek over het hoofd ziet dat het volk dan wéét dat het zelf gekozen heeft. En dat het daarom de consequenties van een mogelijk verkeerde keuze gemakkelijker zal verdragen en verwerken dan de fouten die op het ogenblik ook worden gemaakt door degenen die namens het volk beslissen. Als Nederland geen aardgas had, was de Nederlandse regering op het ogenblik failliet.

❖ *Als Nederland geen aardgas had, dan was de politiek 10 jaar geleden heel anders geweest en had men niet de opbrengst van het gas eenvoudig kunnen consumeren.*

Hier komen we dan onmiddellijk op het punt, dat de volksmisleiding niet slechts nu bestaat, maar dat ze vele jaren geleden is begonnen, namelijk met de ontdekking van het aardgas. Ik wil u eraan herinneren (elke Nederlander zal zich dat ongetwijfeld nog te binnen kunnen

brengen) dat toen werd gezegd dat de Nederlander voor zijn leven verzekerd kon zijn van goedkoop gas en dat alle kosten, die hij daarvoor moest maken, ruimschoots bespaard zouden worden door de goedkoopste van de brandstof die hier voor Nederland was gevonden.

Ik wil u eraan herinneren dat twee jaar, nadat men deze omstelling met deze argumenten aan het Nederlandse volk eigenlijk had opgelegd, er contracten werden afgesloten waarmee het aardgas goedkoop naar het buitenland werd verkocht en ter compensatie van de ontstane kosten in Nederland duurder werd gemaakt. Als u dus wilt zeggen dat dan de politiek anders zou zijn geweest, ben ik het met u eens. Zij zouden op een andere manier hebben geprobeerd het volk het vel over de oren te halen om hun eigen liefhebberijen door te zetten en men zou misschien wat eerder aan het faillissement zijn toegekomen.

❖ *Ik bedoel, dat de opbrengst van het aardgas..... (niet bekend)*

Ik weet dit allemaal. Maar als Nederland niet begonnen was met het aardgas te exploiteren naar buiten toe en zich allereerst had gehouden aan de verplichtingen die men op het ogenblik van de ontdekking en bij de invoering ervan is aangegaan t.a.v. de burgers van geheel Nederland waarvoor drukwerken en brieven van gemeenteraden zijn verspreid, waarvoor uitspraken zijn gedaan van de Kamer en zelfs een minister een toespraak heeft gehouden, dan zou deze toestand niet ontstaan zijn. Hiermee probeer ik u duidelijk te maken hoe onbetrouwbaar deze politiek in wezen is. Dat zij elk ogenblik haar woord terugneemt en dat zij voortdurend haar eigen liefhebberijen, voorkeuren en haar stemmen winnen financiert met het geld van de eenvoudige burger en bij voorkeur vooral van die burgers die maar een modaal inkomen hebben. Ik geloof, dat we het zo zuiver hebben gesteld.

Dan zult u zeggen: Ik ben het niet helemaal met u eens. Maar als u dat zegt, dan betekent het dat u toegeeft dat ik gelijk heb, maar dat u meer voelt voor een andere interpretatie van deze feiten. Dan zegt u verder: Ja, maar de internationale energieprijzen en dit en dat. Mijn waarde vriend, als men alleen in Nederland aan de grootverbruiker voor aardgas zou berekenen wat men, gezien de energieprijzen, zou moeten rekenen, dan zouden vele fabrieken sluiten. Daarom krijgen zij het goedkoper. Wat de burger op dit moment betaalt, is meer dan die algemene prijs. Men spreekt dan over de noodzaak de distributieprijzen in te rekenen. Maar die hoeft men niet bij de KUB. meter prijs in te rekenen, omdat daarvoor reeds extra tarieven bestaan die dan liggen in de termen van meterhuur e.d.. Daar is oorspronkelijk en volgens de oorspronkelijke opzet van de Bond van de Gemeentelijke Distributiebedrijven voor gas, elektra en water een overeenkomst gemaakt (die overeenkomst bestond overigens reeds voor de wereldoorlog) waarin de meterhuur werd beschouwd als bevattende een vergoeding voor alle toeleidingen tot aan het pand. Dit staat nog steeds vermeld en is nog steeds niet teruggenomen.

Men kan natuurlijk zeggen: Wij moeten denken in termen van energiebeleid. Maar dat men dit nu moet doen, heeft men te danken aan het feit dat men het aardgas niet voor het Nederlandse volk heeft behouden, maar in handen heeft gegeven van exploitatiemaatschappijen, die met ongeveer 40 á 45% van de gemaakte winst naar het buitenland trekken, terwijl de overige winst gewoon wordt gebruikt voor de financiering van luxe die anders misschien niet zou bestaan. Maar dan is het toch duidelijk, dat de politiek op deze manier onjuist handelt en dat het gewone volkservaren zou hebben gezegd: Geef mij dan maar dat beetje winst van deze gemeenschappelijke volksschat dat mij toekomt en laten we dan zien, of we met dat inkomen misschien ook nog iets anders kunnen doen. Maar wij gaan het niet helemaal gebruiken om jullie liefhebberijen te financieren.

Ik wil nog even verder gaan. Ik wil u er nog op wijzen dat bepaalde misbruiken in de sociale sector waarover tegenwoordig zoveel wordt gesproken in feite bevorderd zijn, eigenlijk opgelegd zijn door deze weelde. Deze weelde van belastinggelden en inkomsten van de Staat waardoor men alles kon doen. Men behoefde dus niet te kijken op rechtvaardigheid. En eerst nu, nu de gelden erg krap beginnen te worden, krappere dan de meeste Nederlanders beseffen, is men opeens bezig te spreken over sociale misbruiken die men in het verleden zelf heeft bevorderd. Dat is uw politiek. Moeten we dan in bewondering staan voor degenen die dit alles hebben gewrocht? Of mogen we misschien zeggen dat een dergelijke vorm van rangorde en dominantie weinig te maken heeft met werkelijke democratie. En dat een dergelijke ambtelijke structuur, die tot stupiditeiten van deze orde van grootte kan komen, in wezen beter kan worden terugverwezen naar de arbeid van turfjes steken in het veen. Want in het veen kijkt men niet op een turfje, maar als het om het volksinkomen gaat, moet men er wel op letten.

❖ *Hiërarchie en gebrek aan persoonlijke vrijheid bestaan met name in de linkse en rechtse dictaturen. Kunt u iets vertellen over de ontwikkeling van het verzet in de Sovjet-Unie ?*

De Sovjet-Unie heeft één voordeel t.a.v. de westelijke wereld, namelijk dat men het opvoedingssysteem dermate in zijn macht heeft dat alle opvoedingen en opleidingen, b.v. tot ingenieur e.d., geheel gericht worden op een bepaalde prestatie die van de mensen wordt verwacht en dat de verdere voorlichting niet zo groot is en in sommige gevallen bovendien wat doen denken aan een hersenspoeling. Als dus in Rusland iemand verdere voorlichting krijgt (hij heeft die mogelijkheid wel om die te verwerven zij het beperkt), dan doet hij dat in zijn vrije tijd en ook nog voor eigen risico. Dit betekent, dat in Rusland de groep van degenen die opstandig zijn aanmerkelijk kleiner zal zijn dan in de kapitalistische landen.

Verder blijkt dat in Rusland de arbeidsprestatie die wordt geëist eigenlijk hoger ligt, ofschoon het arbeidstempo lager ligt, d.w.z. dat men dus een veel langere werktijd heeft. En dat betekent weer dat men minder tijd overhoudt om zelf te denken en met elkaar te praten over verschillende dingen. Wanneer - ongeacht deze voor opstandige gevoelens ongunstige situatie - het toch komt tot steeds meer groepen en groepjes die het niet eens zijn met het bewind, dan vormen ze op het ogenblik eveneens een aanmerkelijk, grote groep van de bevolking. Het zijn niet de dissidenten, want die zijn vooral geïnteresseerd in de politiek, maar de mensen die belangstellen in de kwaliteit van een apparaat dat zij kopen, in de mogelijkheid om zich eens vrijer te kunnen bewegen. Ik zou al deze groepen bij elkaar op het ogenblik willen schatten voor Europees Rusland op ongeveer 5 á 6%, dat is heel veel. Hierbij blijkt bovendien dat ook vele ouderen tot deze groep gerekend kunnen worden in tegenstelling met de kapitalistische landen waar voornamelijk de jongeren rebels zijn.

Ik wil u dan wijzen op datgene wat er in Polen is gebeurd, als een aardig voorbeeld, voor de manier waarop men denkt. In wezen komt men op voor zijn eigen rechten en voor zijn eigen leven. Men is niet anticomunistisch of antisocialistisch; men gaat niet uit van een bepaald denken. Je zou kunnen zeggen dat de katholieke invloed in Polen een grote rol heeft gespeeld. Overal zie je groeperingen ontstaan die zich proberen te ontworstelen aan de greep van de Partij. Dit is nu in Rusland ook het geval met dit verschil, dat men daar de superioriteit van de Partij onmiddellijk erkent en heel vaak op een handige manier de Partij zelfs ertoe brengt om dergelijke acties en groepen te financieren of althans gelegenheid te geven tot samenkomen en soms zelfs tot het verbreiden van bepaalde geschriften.

Ik wil er verder op wijzen dat er in het blad van de Komsomols (de jonge, aankomende leden van de Partij) steeds meer kritiek op bepaalde delen van het bestuur kenbaar wordt. Het feit, dat dit gebeurt in, een dergelijk blad dat een algemene verbreiding heeft, wijst er eveneens op dat er een kentering gaande is

❖ *???* (helaas niet te volgen)

Ik weet wat u bedoelt. Ik zal het heel kort zeggen. Vroeger had je Mississippi-kapiteins. Sommigen hadden de zekerheid en kwamen precies op de juiste tijd aan. Zij voeren in een bepaald tempo tegen de stroom op. Anderen wilden er eerder zijn en belasten de ketel. Dat is eigenlijk hetgeen een totalitair regime doet. Men sluit de ketel af, de druk wordt groter. In het begin krijgt men daardoor inderdaad een grotere prestatie, maar men krijgt ook een toenemend explosiegevaar waardoor, wanneer de explosie plaatsvindt, die veel destructiever is dan het eenvoudig lozen van stoom dat bij de normale zekerheid het geval is. Hier heeft u het gehele feit. Het gevaar bestaat inderdaad. Maar omdat men dit beseft als men met belaste kleppen vaart en ziet dat de druk te hoog oploopt, dan geeft men gelegenheid om stoom af te blazen. Dit is meermalen gebeurd in Rusland. Het gebeurt binnenkort ook weer. Als we daar kijken, dan zien we wel de tendens, maar gezien het totalitaire regime een andere gerichtheid. Dat komt bovendien, geloof ik ook wel, omdat het westen in tegenstelling met bepaalde andere landen niet bereid is om de wapens te verschaffen. Er zijn vele rechtse totalitaire regimes waar de opstandelingen door linkse machten worden bewapend.

Er zijn linkse totalitaire regimes waar de opstandelingen worden bewapend door kapitalistische landen. Met andere woorden: in Rusland zelf heeft de opstandeling minder middelen dan in vele andere landen. Maar wat het resultaat is, als u kijkt naar hetgeen Frelimo heeft gedaan, dat voelt u in het verschil in de gevallen. Dan zult u ervan overtuigd zijn - met mij neem ik aan - dat je maar zover kunt gaan en niet verder zonder explosie en geweld te veroorzaken.

- ❖ *Acht u het zoveel mogelijk selfsupporting en onafhankelijk functioneren van het machtsapparaat, door kleine groepen die goed op elkaar zijn afgestemd, een juist begin voor een verandering?*

Ik heb moeite met het idee van 'kleine groepen die goed op elkaar zijn afgestemd'. Als je hier te maken hebt met groepen die in volledige vrijwilligheid met elkaar samenwerken en een interne discipline niet de vrijheid van een van de leden aantast, dan vind ik dat een goed begin. Op het ogenblik echter dat er in de groepen pressie ontstaat of dat er een gemeenschappelijke leiding voor die groepen is waardoor de leden van elke groep afzonderlijk geen invloed kunnen hebben op het totale beleid, dan acht ik het absoluut verkeerd.

- ❖ *Vindt u dat geweld is toegestaan bij blokkades?*

Ik geloof, dat men geweld zoveel mogelijk moet vermijden. Vergeet echter één ding niet: Indien er tegengeweld is, dan acht ik geweld gerechtvaardigd. Anders gezegd: Ik geloof niet in degene die de eerste steen gooit. Maar ik geloof wel in degene die een busje omgooit dat op hem in komt rijden.

- ❖ *Maar als je in de richting van de anarchistische samenleving wilt gaan dan is geweld noodzakelijk.*

Het geweld kan niet vermeden worden. Maar ik geloof dat er een verschil is tussen het erkennen dat het geweld niet vermeden kan worden (dat kan bij geen enkele omwenteling) en de stelling dat je daarom zelf met het geweld moet beginnen. Ik denk, dat je juist door de ander tot degene te maken die met het geweld begint en je dan zo goed mogelijk daartegen te verdedigen, voor de ander een extra last veroorzaakt.

Want dan is hij zelf de oorzaak van het geen er ontstaat, terwijl hij anders veel gemakkelijker de schuld op u kan gooien.

- ❖ *Je kunt het geweld ook uitlokken. Ik acht het gebruik van geweld helemaal niet zo goed bij omwentelingen.*

Dat is een bekende stelling die helaas weinig hout hakt, en wel om de volgende reden. Wij hebben geen enkele omwenteling meegemaakt die volledig was en die zich toch vreedzaam voltrok. Er is tot nu toe niet één te noemen op de gehele wereld. Elke omwenteling, elke verandering, zelfs de gevolgen van de 'Boston tea party' (waar de hele lading thee van een schip in zee werd gegooid) bracht geweld met zich mee. De USA heeft gevochten tegen Franse troepen en tegen Engelse troepen om zichzelf te kunnen worden. Dat was ook een revolutie.

Nederland zelf heeft gevochten tegen de Spanjaarden. Ik weet het, het was een heldhaftige strijd. Maar in feite was Nederland een Spaanse provincie die zich zelfstandig maakte onder leiding van een hoveling, die eens trouw aan Philips had beloofd. Aan die dingen moogt u niet voorbijgaan. Ik vind die stelling altijd heel aardig, maar onthoudt u één ding: Als u een goed christen wilt zijn, laat u op de linkerwang slaan, keer dan nog eens de rechterwang toe, dan krijgt u daar ook een dreun op. Geef dan een trap op het meest kwetsbare deel van uw opponent. Dat is mijn raad voor de goede christen. U hoeft niet op de eerste provocatie in te gaan. U kunt de tweede nog rustig verdragen, maar dan moet u onmiddellijk reageren.

Wat betreft het uitlokken van geweld. Ik meen dat het uitlokken van geweld door b.v. schelden e.d. eenvoudig stomiteit is, een puberachtig optreden dat zeker niets met revolutie maar hoogstens met een ietwat in de war geraakt egotje van de betrokkene te maken heeft. Maar ik geloof wel dat je, als je begint en je zegt: 'ik ga hier zitten en ik ga niet weg', dat er een ogenblik komt dat je lijdzaam verzet niet zover gaat dat je je laat wegslepen zonder te proberen om degene die je wil wegslepen neer te leggen op de plaats waar jij gezeten hebt.

Dan zegt u: Ik vind geweld niet goed. Ik kan het Nederlandse standpunt begrijpen. In andere landen gebeurt het anders. Ik ben tegen alle geweld, maar ik meen dat, gezien de situatie die nu op de wereld bestaat, de omwentelingen die onvermijdelijk zijn (en dan hebben we het nu niet over anarchisme) en de veranderingen die noodzakelijk worden, geweld niet vermeden kan worden omdat elke heersende groepering, zelfs als ze absoluut niet capabel is tot werkelijk regeren, bereid zal zijn om alle macht in te zetten, alle geweld te gebruiken om haar positie te handhaven als je het heersen nastreeft, dan is geweld niet juist.

- ❖ *Maar als het je anarchie nastreeft*

Als ik de anarchie nastreef, dan moet ik in ieder geval mijzelf blijven tegenover het geweld. Dat betekent, dat ik geweld tegenover het geweld moet zetten, omdat als ik het geweld

lijdzzaam onderga ik eraan ten onder ga; je komt in een rel, er valt een klap, je slaat terug en daarna wordt een ander naar de andere wereld geholpen.

❖ *Geloof u niet dat dat zwaar belastend is?*

Ik geloof dat niet. Als u een ander dood uit zelfverdediging, dan is dat zelfs voor de aardse wet niet zo erg. De goddelijke wet is wat dat betreft nog veel genadiger. Als u heeft willen moorden, dan zult u daarvan de gevolgen ondervinden, maar als u iemand heeft gedood zonder de bedoeling om die mens te doden, maar gewoon in verweer, dan wordt u dit niet zwaarder aangerekend dan de ander met zijn aanval op u, die dan jammer genoeg voor hem, niet dit gevolg heeft gehad. Natuurlijk, wat u er zelf in ziet, wat u er zelf in beleeft. Maar als u iemand doodt en u wordt zelf doodgeslagen of doodgeschoten op dat ogenblik, dan weet u immers van niets; dan heeft u er dus ook geen last van. Komt u aan de andere kant, dan zegt u: Mijn naam is Haas.

❖ *In de bijbel staat dat David van God de opdracht krijgt om Goliath te doden, dus een veel sterkere persoon met een steentje om te brengen.*

Ik vind het erg prettig dat u het hier zegt: Met andere woorden. Zelfs in de basis van het christendom, het Oude Testament, wordt het doden voortdurend aanbevolen. Het Nieuwe Testament verbiedt dit inderdaad, maar aangezien nooit een christen zich daaraan heeft gehouden, geloof ik niet dat iemand, die vanuit een of ander standpunt probeert zichzelf te handhaven als persoonlijkheid tegenover een massaliteit van gezag, zich daar veel van behoeft aan te trekken.

❖ *??? Anarchisme en o.a. brandjes stichten.*

Ik geloof niet dat ze noodzakelijk zijn in alle gevallen. Maar ik wil toch wel een paar punten aanstippen waarbij het volgens mij wel goed zou zijn. Laten we stellen dat ik een anarchist ben. Ik ben het niet. Ik ben al veel te lang dood om ooit anarchist geweest te kunnen zijn. Laten we verder stellen dat ik in Den Haag woon en dat ik mij door het optreden van de bouwondernemer in Scheveningen bijzonder getroffen voel. Ik kan daar niet tegenin gaan. Ik weet, dat er in de Raad alleen maar veel gepraat is en men misschien heeft besloten tot een kleine verandering om het volk tevreden te stellen. Wat doe ik dus? Ik verzamel 50 staven zwaveldynamiet met ontsteking. Dat zal wel voldoende zijn.

Ik bundel die en breng ze in de panden die ten onrechte zijn gebouwd. Vervolgens waarschuw ik de buurt dat ze als de bliksem weg moeten wezen! ...We hebben nieuwe ruïnes in Scheveningen. Misschien dat de herbouw beter zal zijn. Dit acht ik gerechtvaardigd, omdat je niet een mogelijkheid hebt om je mening zo duidelijk te maken dat ze enig gewicht in de schaal legt. Als u zegt: Iemand doden is onjuist. Hoe heeft u zelf niet de mannen bewonderd, al zijn zij voor u gestorven, die hebben geprobeerd een bomaanslag te plegen op Hitler! Dat was toch ook het doden van een mens. Daar schrikt u niet voor terug. Maar wie weet wat er voor Hitlertjes ergens anders nog zitten, zonder snor, en zonder lok en met zeer democratische ideeën maar ondertussen! Misschien dat men hun ook een zetpil geeft van dezelfde zwaveldynamiet, dan stijgen ze onmiddellijk veel hoger dan ze ooit zouden kunnen verwachten. U kunt dan zeggen: Dat is gemeen, dat is ondenkbaar, want dat mag niet. Maar dan zeg ik; Als je machteloos bent en er is geen enkele andere methode om een weg te vinden dan het geweld, je hebt de keuze tussen ondergaan of strijden, dan moet je strijden ook als dat geweld betekent.

Dat zou ik ook willen zeggen voor een christen. Als een christen gelooft en zijn geloof wordt werkelijk bedreigd (en dan niet zijn visie wat anderen moeten doen, maar zijn eigen mogelijkheid om christen te zijn) dan zal ik het hem niet kwalijk nemen als hij dan naar het zwaard grijpt. Petrus heeft dat ook gedaan. Alleen wist hij slechts één oor af te slaan. Ik raad u aan om wel wat efficiënter te werk te gaan in dat geval.

❖ *Wie het zwaard opneemt, zal door het zwaard vergaan.*

Dat staat er inderdaad. Maar er is ook gezegd: Ik ben niet gekomen om u de vrede te brengen maar het zwaard. Dat heeft Jezus inderdaad gezegd. Als u het ene wel aanneemt en het andere niet, dan komen we in een bedenkelijke situatie. U gaat uit van de ene spreuk, ik citeer uit hetzelfde Evangelie een andere spreuk. Dan moet u ze allebei voor even waar aannemen. Laten wij ons in de eerste plaats houden aan ons eigen geweten. Laten wij één ding onthouden: Wij moeten onze naasten liefhebben gelijk ons zelve. Dat kunnen we nooit, als wij onszelf te gronde laten richten door onze naasten.

❖ *Wat is uw mening omtrent bezit in deze samenleving?*

Ik vrees, dat het bezit de onvermijdelijke stimulus is die de mens nodig heeft om te presteren. Het is mij opgevallen dat bezit (zelfs in Rood-China, in Rusland) een veel grotere rol speelt dan men zich hier kennelijk kan indenken. Ik zou dit willen stellen: Men zou bezit moeten beperken tot datgene wat men persoonlijk kan gebruiken en verbruiken en bezit dus niet uitbreiden tot b.v. grond, huizen, industrieën e.d.. Ik zou menen dat deze het bezit dienen te zijn van degenen die er gebruik van maken en dan wel zolang zij daarvan gebruik maken en niet langer.

❖ *Wat is de functie van bezit in een anarchistische samenleving?*

De functie van bezit in een anarchistische samenleving is er een die men tegenwoordig waarschijnlijk met afschuw zal bezien. Men gaat namelijk uit van het standpunt: zolang je het gebruikt is het van jou. Maar als je het ongebruikt laat liggen, dan pik ik het. Waardoor dus een ieder alleen datgene gebruikt zolang hij het nodig heeft. Bijvoorbeeld fietsen. Fietsen zijn niet meer denkbaar. U wilt verder gaan met de fiets, u ziet er een staan, u stapt op en u laat haar na gebruik weer staan. Er komt een ander en die denkt: ik wil nog even een ommetje maken. Hij stapt op de fiets en gaat verder. U heeft een fototoestel. Zolang u ermee fotografeert, zal niemand er aan komen. Als u het filmpje eruit heeft gehaald en u laat het toestel liggen, dan zegt een ander: Ik wil ook wel een paar foto's maken en hij neemt uw fototoestel mee. Dat is dus de kern van anarchie. Dat lijkt slecht, maar is het in wezen niet, omdat een ieder die het nodig heeft het dan ook kan nemen waar hij het aantreft. Daardoor is de hele bezitsrelatie zoals u die in deze maatschappij kent éigenlijk totaal verbroken.

❖ *Als ik dat zo hoor, dan moet er wel ontzettend veel veranderen. Hoelang denkt u dat die ontwikkeling zal vergen?*

Zo'n 270 á 300 jaar. Dat is niet zo lang. Als u rekent hoe groot de verandering is, dan is dat zeker niet zo lang. Hoe ik de ontwikkeling zie? Het respect voor het eigendomsrecht wordt steeds minder. De instanties gaven natuurlijk het voorbeeld, maar de burgers volgen. Het resultaat is dus, dat bezit steeds meer datgene wordt wat je kunt behouden. Op een gegeven ogenblik kost het je meer moeite om je bezit te verdedigen dan om het eventueel opnieuw te pikken wanneer je het nodig hebt. Er zijn reeds bepaalde kringen waarin deze mentaliteit heerst. En dat betekent dan weer dat men veel minder gaat letten op kwaliteit en 'ik moet het mooier hebben dan Ome Jan' (waar men alles weer naartoe brengt). Men zegt gewoon: Ik heb het nodig, dus pak ik het. Ik geloof, dat dan ook heel veel mensen zich in hun eigendomsrechten gegrepen voelen, maar dat het op den duur onmogelijk zal zijn daar publiekelijk en sociaal verantwoord in te grijpen in het proces. Dat betekent het begin van legalisering. Daaruit krijg je dan als vanzelf een steeds verder gaande ontwikkeling.

❖ *En dat ten aanzien van de huidige machthebbers?*

De huidige machthebbers hebben alleen macht zolang ze iets kunnen hebben. Maar als een ander het van hen afneemt, hebben ze niets meer en dan hebben ook geen macht meer. Als ze geen macht meer hebben, dan zijn ze geen machthebbers meer. Zij moeten dan blij zijn dat ze nog iets hebben en moeten proberen weer iets meer te krijgen.

❖ *Is het gebruiken van geweld tegen het machtsapparaat niet een reden voor dit apparaat om zich met nog meer machtsmiddelen uit te rusten?*

Op het ogenblik, dat de macht zich in haar eigen structuur bedreigd voelt, zal ze altijd geweld gebruiken hetzij heimelijk hetzij openlijk. Zij zal die apparaten in stand houden of zelfs tot aanzijn brengen waarmee zij geweld voor haar macht kan hanteren. Een bekend voorbeeld daarvan zijn b.v. de Engelen des Doods in Brazilië: een niet officieel erkend groepje terroristen die alleen diegenen uitroeien die toevallig het de regering moeilijk maken. Als een dergelijk geweld eenmaal begint, is tegengeweld onvermijdelijk. Dat heb ik reeds betoogd.

❖ *Dan slachten de mensen elkaar af.*

Als de slechten elkaar afslachten, dan hebben de goeden misschien wat meer ruimte om te leven. Aan onze kant kunnen de slechten dan zo lang door het duister dolen dat ze weer goed worden. Dan incarneren ze en is het weer een heel goede wereld. Dit lijkt een dooddoenertje, maar het is niet zo gek. Mensen moeten toch sterven. Denkt u nou dat het veel verschil uitmaakt of je valt voor een ideaal of dat je wordt dood gereden op de autoweg? Dan is het eerste belangrijker. Wij zien dat het leven steeds goedkoper wordt in alle landen. Ik wil u herinneren aan een zekere generaal Rawlinson die in de Eerste Wereldoorlog de eerste grote slag aan de Sorine begon. Daarbij offerde hij maar eventjes 14 divisies op. Hij had wel een

fout gemaakt, maar later bleek hij toch één van de betere strategen aan dit front te zijn geweest in de hele wereldoorlog. Dat zegt wel veel over degenen die anderen opofferen voor volk en vaderland.

❖ *Dat kan nu in deze anarchistische wereld toch niet meer gebeuren.*

In een anarchistische wereld kun je ze alleen tot strijden krijgen, indien ze geloven in de zin van de strijd. Dat is heel iets anders dan iemand alleen maar zeggen; 'Je moet gaan vechten' en dan gaat hij. En om dat iedereen denkt dat het niet meer kan plaatsvinden, is het vaak dichterbij dan men denkt.

❖ *Kunt u een reëel en gedetailleerd beeld schetsen van een ideale anarchistische samenleving?*

Een ideale anarchistische samenleving is opgebouwd uit individuen die niet door contracten of anderszins gebonden zijn, maar slechts door een tijdelijk met een ander gedeeld belang of met een tijdelijk met een ander gedeelde overtuiging. Er bestaat dus geen vaste verbinden, maar wel een voortdurende samenwerking. In die samenwerking houdt men gezamenlijk in stand al datgene wat noodzakelijk is voor de gemeenschap of wat door die gemeenschap van belang wordt geacht. Alle taken worden verdeeld waarbij bekwaamheid ongetwijfeld een rol speelt, maar vrijwilligheid belangrijker is dan bekwaamheid. We krijgen dan vaak een wat stuntelig aandoende samenleving die sterk gedécentraliseerd is, maar die als het om grote zaken gaat opeens blijkt tijdelijk een grotere eenheid te kunnen vormen die echter alleen in stand blijft voor het bereiken van een door allen als juist erkend doel. Daarna valt het geheel weer uiteen in vele kleine groepen en gemeenschappen in een samenwerking waarmee een ieder de kans heeft zichzelf geheel te uiten en volledig zichzelf te zijn.

Ten aanzien van bezit heb ik reeds het nodige gezegd.

Strijd is alléén belangrijk, indien je wordt aangevallen. Als een van ons wordt aangevallen, dan worden we allemaal aangevallen. Dan zullen we allen ons afvragen wie van ons het moet doen. Als we niet worden aangevallen, zullen wij anderen niet aanvallen, want dat is zinloos. Wij zullen slechts onszelf blijven en door onze wijze van leven en werken het bewijs leveren dat je op een eenvoudige manier gezonder, gelukkiger en menselijker kunt leven dan velen in andere vormen van maatschappelijk bestaan ooit mogelijk hebben geacht.

In de jaren moet u proberen om zelfstandig te denken.

Als iemand u zegt: Zo is het, dan moet u zich afvragen waarom. Is het wel zo? Als u dat doet, komt u tot een zelfstandig denken. Handel dan volgens de ervaringen, die u heeft opgedaan en de denkbeelden en kennis die u op deze wijze verkregen heeft zonder daarbij ooit een ander tot slachtoffer te maken, tenzij hij u in uw vrijheid van denken en leven bedreigt.

❖ *Een opmerking over o.a. de winsten van de Shell ?*

Wat is een International als hij geen arbeiders krijgt? Laten wij eens redelijk nadenken. Als een gewone man zover komt dat hij een oester kan waarderen, dan eet hij de oester en gooit de Shell weg.

SLOTWOORD.

Ik hoop, dat ik één ding in ieder geval heb bereikt; ik heb u aan het denken gezet over anarchisten en anarchisme. Niemand verwacht van u dat u het wórdt zult. Dat u het bént, moet u zelf uitmaken. Wij moeten begrip hebben voor de noodzaak persoonlijk te zijn en te leven. Als u dat in ieder geval belangrijk acht en probeert dat waar te maken door gewoon uzelf te zijn zo goed u kunt en uw verantwoordelijkheden nooit af te schuiven op anderen, dan is er al een stap ten goede gedaan.

Veel onrust in deze tijd komt voort uit de enorme behoefte die iedereen schijnt te hebben om anderen verantwoordelijk te stellen. Je kunt een ander niet aansprakelijk stellen voor je eigen leven, voor je eigen fouten of voor hetgeen je eventueel tot stand brengt. Dat ben je zelf. Aanvaard de verantwoordelijkheid voor je eigen leven en gun een ieder het recht om hetzelfde te doen op zijn eigen manier.

Als u dat tot stand brengt, dan is de broederschap van Aquarius dichterbij gekomen. Dan krijgen we ook een werkelijk anarchisme dat ook in de huidige werkelijkheid, van groot belang is.